

debuerit, ac propterea ad extremam fere egestatem fuerit redactus. Eadem insigni fraude plures adolescentes ad gravia peccata seduxit; aliquos etiam a statu religioso abstraxit.

846. Q. Quomodo quoad primum peccaverit Claudia, et ad quid teneatur. R. 1. Peccavit graviter contra justitiam, quia cuilibet non minus competit jus rigorosum in bona animae naturalia, quam in alia bona temporalia; ergo qui in iis graviter laedit proximum, infert ipsi gravem injuriam, et peccat contra justitiam.

Hinc R. 2. Per se loquendo damnum vi, vel dolo injuste causatum in spiritualibus bonis, ex justitia reparari debet, si sit reparabile per bona ejusdem ordinis; dum vero ratio, memoria, et aliae facultates animae, sicut et usus sensum sint bona altioris ordinis, nec compensari possint bonis fortunae, hinc pro ablato usu rationis, memoriae etc. nequit fieri restitutio; manet tamen obligatio reparandi omnia damna, quae ex ablato usu rationis oriuntur, uti in casu posito Clementi satisfieri debet a Claudia, quod factus fuerit incapax ad suum officium, amiserit redditus etc., item pro adhibitis medicinis. *Lessius de Just. l. 2. c. 8. dub. 1.*

847. Eodem modo, qui philtro conjecit proximum in amentiam, vel maleficiis compulit ad aliquid noxiun agendum, peccat graviter contra justitiam, et tenetur ex justitia tollere maleficia, si adhuc durent, et remedia adhibere contra perniciosam potionem; item reparare damna inde exorta, quando resarciri possunt. *Ilsung, t. 4. d. 3. q. 2. a. 2. n. 58. Sayrus, Lugo de Just. tom. 1. disp. 9. sect. 1. contra Sotum et alios, qui probabiliter docent, quod pro ablato usu rationis vel memoriae debeat fieri restitutio pecuniaria, quia pro injuria vera debet satisfieri pro possibili.*

848. Q. II. Ad quid teneatur is, qui rationem alterius, aut memoriam destruxit moraliter, illum imbuendo variis erroribus. R. Qui proximum imbuit errore mere speculativo, non censetur saltem ordinarie injuriam gravem illi inferre; communiter enim tale damnum non admodum curatur. Ille vero peccat graviter, qui proximum imbuit errore practico, h. e. tali, ex quo alia oriuntur incommoda, v. g. si quis professor Theologiae, Jurisprudentiae, Medicinae doceat scienter sententias falsas, ex quibus aliorum damna oriri possunt. Talis tenetur ad compensationem damnorum, quia agit contra jus, quod alius habet, ne ab alio *per fraudem* in errorem vel damnum inducatur. Ita *Sanch., Lugo, Babenst. t. 7. d. 5. a. 1. n. 4.*

849. Q. III. Ad quid teneatur is, qui alterum inducit ad peccatum grave. R. Qui absque vi, vel fraude alium ad peccatum (si non sit injustitiae) induxit, non tenetur ex justitia, sed ex charitate procurare, ut damnum spirituale reparetur. *Ratio primi est*, quia qui peccat nulla vi, vel fraude inductus, peccat sciens ac volens; scienti autem et volenti non fit injuria: ergo. *Ratio secundi est*, quia aequitas naturalis juxta leges charitatis exigit, ut actor talis mali suadendo, monendo etc. procuret ejus conversionem; quamvis extra casum necessitatis probabilius ejusmodi obligatio non sit sub mortali, cum ipse seductus teneatur per poenitentiam se juvare. *Less. de Just. l. 2. c. 8. dub. 2. Bonac., Lugo et alii. Dixi, si non sit injustitiae peccatum;* qui enim induxit ad damnificandum, detrahendum etc. tenetur ex justitia ad restitutionem faciendam non quidem inducto, sed ei, qui passus est damnum; quia est causa damni illati.

850. R. 2. Qui vero vi, vel fraude, vel metu gravi etiam tantum reverentiali ad peccatum grave induxit alium, tenetur ex justitia vim vel fraudem tollere, et quantum potest, procurare media, queis seductus amissam gratiam recuperet; quia talis est injusta causa damni: ergo. *Confirm.* Qui alium vi, vel fraude induxit ad venenum hauriendum, tenetur ex justitia

ad procurandas medicinas contra vim veneni, vel ad illud alio modo tollendum: ergo a pari de peccato, quod est venenum animae. NB. Resolutionem ita intellige: si seductus vel ob ignorantiam, vel aliam causam non habeat in potestate media poenitentiae, quibus gratiam recuperet; si enim illa habeat, iisque sponte non utatur, cedit juri suo, et seductor *ex justitia* ad nil tenetur. *Babenst. l. c. n. 8. cum Lessio, Bonac. et aliis.* Denique qui alterum aeterna salute privavit, tenetur ad agendam poenitentiam, nisi et ipse ea privari velit; salus autem aeterna semel amissa in aeternum recuperari non potest: ergo privans nec obligatur ad ullam restitutionem, sed ad poenitentiam.

851. Q. IV. Quomodo peccat, qui alium abstrahit a statu religioso. R. 1. Qui absque vi, vel fraude, sed solo consilio, *justis de causis* candidatum revocat a sua vocatione, vel novitium e novitiatu, non peccat graviter contra justitiam, nec graviter contra charitatem; tum quia absente vi, et fraude, et alia prava intentione, abest omnis injuria, tum quia abstractio illa nec est inductio ad malum (vivere enim in saeculo non est illicitum) nec aversio a summo bono. Recte tamen addit *Molina*, quod abstractio facta *sine justa causa* sit peccatum grave, praesertim si ea facta sit contra vocationem alterius moraliter certam, eo quod is, qui sine justa causa a sua vocatione abstrahitur, magis animae periculis exponatur. Justae autem causae sunt: 1. Si parentes valde indigeant ejusmodi candidati vel novitii auxilio. 2. Si promiserit matrimonium, aut si habeat aes alienum. 3. Si qua corporis infirmitate laboret. 4. Si in illo Ordine, ad quem quis afficitur, non vigeat disciplina religiosa. 5. Si complexio non sit apta ad talem Ordinem. 6. Si mores habeat, ut inde Religioni timendum sit etc. Dixi, qui *absque vi, vel fraude*: qui enim per vim, vel fraudem abducit candidatum, vel novitium a Religione, peccat graviter contra charitatem et justitiam, quia eum avertit a magno bono. Ideoque tenetur *primo ex justitia* vim et fraudem tollere; et seductum liberare ab injuria, ut si velit, ingredi possit, vel regredi ad Religionem. *Secundo*, tenetur resarcire damna seducto inde exorta, et procurare media revertendi ad vocationem, nisi seductus ipse ea habeat in potestate; tunc enim si sibi ipsi non consulat, censetur volens pati sua damna. *Filiuc., Lugo, Petschacher et alii.*

S. VI. De obligatione restitutionis ex injuria illata corpori per homicidium, mutilationem.

1. *Cleophas homo rixosus in encoeniis Cornelio grave vulnus infligit. Accurrit frater vulnerati, volens Cornelium e manibus furibundi eripere, a quo uno ictu exanimis prosteratur; hinc uxor occisi per mortem mariti ad extremam egestatem redacta, petit compensationem damni.*

852. Q. I. An pro damno vitae praecise, vel membra mutilatione, vel cicatrice homini illata sit facienda restitutio, an vero tantum pro damnis realibus ex mutilatione vel occisione ortis. R. 1. Probabilius pro cicatricis deformitate, membra, ipsiusque vitae jactura *secundum se* nulla compensatio est facienda ante judicis sententiam. Ita *Laym. L. 3. de Just. t. 3. p. 3. c. 6. n. 2. Sanch., Lessius, Lugo, Ilsung, Ledesma et alii contra Cajet., Sotum, Azor et alios, qui cum S. Thom. 2. 2. q. 62. a. 2. ad 1. docent, compensationem faciendam esse in pecunia:* quia, licet nihil aequale sit restituibile, debet tamen fieri compensatio, qualis possibilis est: atqui possibilis est per pecuniam: ergo. *Contrarium AA. primo loco cit. probant ex l. 1. §. 5. ff. de his, qui effuderint vel dejecerint, ubi diserte innuitur: Sed cum homo liber pernit, damni aestimatio non fit in duplum; quia in homine libero nulla corporis aestimatio fieri potest:* cujus sensus est juxta

Laym. quod vita hominis liberi, et integritas corporis sint bona altioris ordinis, quae nec pecunia aestimari, nec ad aequalitatem (quae tamen est finis intrinsecus justitiae) reparari possint.

853. R. 2. Injustus occisor, vulnerator, mutilator tenetur ad compensanda omnia damna realia in bonis fortunae, quae ex injusta illius actione sequuntur. Ita Comm. *Ratio* est, quia quicumque fuit causa injusta damnum reparabile, is tenetur ad compensationem illorum: atqui damna realia in bonis fortunae sunt reparabilia, et occisor injustus fuit causa injusta illorum, ut supponitur: ergo. Ideoque talis tenetur *primo* ad reparanda damna ante mortem secuta, quales sunt expensae in medicos, medicinas: intellige, expensas necessarias, non superfluas. *Secundo*, tenetur vulnerans restituere lucrum operarum, quibus interea vulneratus carere debuit. Patet l. ult. ff. *de his qui effuderint*. Porro si laesus vitam non amiserit, ipsi facienda est dictarum expensarum, et lucri cessantis restitutio; si vero mortuus sit ex vulnere, facienda est haeredibus necessariis, hoc est uxori, parentibus, et liberis. *Ratio* est, quia hi soli censemur una persona cum occiso; ideoque ipsis tantum censemur damnum illatum. Probabiliter non tenetur quid restituere haeredibus extraneis, v. g. fratribus, sororibus, et caeteris amicis, excipe expensas ad curationem factas; si nullus sit haeres, haec debita pauperibus sunt distribuenda. *Laym.* l. c., *Bonac.*, *Salmant.* et alii contra *Petr. Navarr.*, *Vasquez* et alios.

854. Porro *adverte* I. Ordinarie nihil est restituendum pro exequiarum sumptibus, quia istae expensae etiam fieri debuissent, si occisus morte naturali obiisset. Dixi *ordinarie*: si enim ratione sepulturae extra patriam, ubi homicidium commissum esset, maiores sumptus impendi debuissent, compensandus esset iste excessus. *Less.* L. 2. de Just. c. 9. dub. 24. II. Probabiliter homicida non tenetur creditoribus occisi debita ab ipso antea contracta solvere. Ita *Less.* l. c. dub. 26. n. 151., *Lugo*, *Dicast.* contra *Laym.* qui tamen affirmit, quod talis obligatio in praxi non observetur. III. Qui occidit injustum aggressorem, non tenetur compensare damna, quae ejus uxor et liberi inde patiuntur, quia ille suo jure usus est: ergo non intulit injuriam. Quid, quod aggressor unjustus censeatur tacite cedere juri suo. IV. Provocans ad duellum, et occidens provocatum, tunc non tenetur ad restitutionem, quando provocatus *sponte* comparuit, vel consensit in pugnam; quia hic censemur renunciasse juri suo; secus si ex metu gravis infamiae, aut alterius gravis mali comparuerit, quia hoc casu non censi prudenter potest renunciasse juri suo.

§. VII. *De restitutione ex gabellarum defraudatione: item ex inventione, lusu, et impeditione alicujus boni.*

I. De gabellis. *Constantinus rusticus astutus se accusat* 1. *Gabellas et vectigalia saepe non solvi*. 2. *Itidem nec decimas*. 3. *Ligna aliquoties ex sylvis abstuli*. 4. *Ad pascua aliena duxi boves meos*. 5. *Artem capiendo columbas alienas jamdiu exercui*.

855. Q. I. Quid sit vectigal, gabella, tributum etc. R. 1. *Vectigal* est pensio pecuniae, quae solvitur pro rebus in civitatem vel provinciam in vectis vel avectis. Pensio soluta ex rebus, quae portantur, dicitur *portuum*. *Gabella* est pensio pecuniae ex rebus venditis; pensio solvenda ex vendito vino, carnibus vel plane, vocatur *accisum*. Pensio, quae solvitur a transeuntibus vel equitantibus pro conservatione pontis aut viae, vocatur *pedagium*. *Tributum* late significat omne id, quod Principi vel Magistrati pendit ad onera communia sustinenda: proprie est pensio, quae subditis imponitur Principi vel Magistratu solvenda, ut statum ac digni-

tatem suam tueri, et communibus necessitatibus atque utilitatibus propiscere valeat: et hoc duplex est; unum, quod singulis personis imponitur sine respectu ad bona, et dicitur *capitatio*. l. un. Cod. *de capitulatione ci-vium*. Alterum solvitur a subditis secundum aestimationem facultatum.

856. Q. II. An gabellae, vectigalia, aut tributa solvenda sint sub gravi peccato, etiamsi non exigantur; et an non solventes teneantur ad restitutionem. R. Negant utrumque *Angelus V. Pedagium* §. 6. *Tabiena, Navarr.* c. 23. n. 55. et 60., *Henr. a Gandavo* quodlib. 3. q. 22. quorum *ratio* est haec: lex mere poenalis non obligat, nisi ad poenam post judicis sententiam; atqui lex tributorum, vectigalium, gabellarum etc. est mere poenalis, eoquod Principis vel Magistratus intentio esse videatur, ut subditi, viatores et negotiatores vel solvant tributum, vectigal etc. vel, si deprehendantur non solvisse, puniantur. Contrarium tanquam longe probabilius praeter AA. num. 188. cit. docent *S. Antonin.*, *Covarr.*, *Alph. a Castro* L. 1. de Lege poen. c. 11. coroll. 1., *Sotus*, *Medina*, *Armilla* V. *Gabella* n. 6., *Thom. Sanchez*, *Molina*, *Lessius de Just.* L. 2. c. 33. dub. 2., *Lugo*, *Dicast.*, *Pontas* V. *Vectigal*, et alii. *Prob.* 1. ex s. *Paulo ad Rom.* 13. *Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigali, vectigal.* *Prob.* 2. ex eo, quod fundamentum adversariorum sententiae non videatur subsistere, leges nimurum tributorum esse mere poenales; tum quia vectigal vel alia tributa non imponuntur ut mulctae, sed Principes et Magistratus, cum Re-publicae quodammodo serviendo praesint, habent jus strictum illud imponendi; habent enim jus ea exigendi, quae tam ad sustentationem suam, quam ad sustinenda officii onera, et promovendum bonum publicum sunt necessaria. Nec adjectio poenae probat, eas leges esse mere poenales; si quidem plurimae leges tum Ecclesiasticae, tum civiles habent adjectam poenam, et tamen obligant in conscientia.

857. Q. III. Quomodo peccaverit Constantinus defraudando decimas. Ante R. *Nota*. Juxta *Laym.* L. 4. t. 6. c. 1. nomine decimarum venit *decima pars bonorum mobilium juste quaesitorum Ecclesiae ministris ex-solvenda*. Aliae sunt *praediales*, quae ex fundis, sive bonis immobilibus, scilicet agris, vineis, sylvis, hortis, piscinis etc. penduntur. Aliae *personales*, quae ex lucro personalis industriae, scilicet negotiatione, artificio, vegetatione etc. solvuntur. Aliae *mixtae*, hoc est, partim *praediales*, partim *personales*, quae ex fructibus pecorum aut avium in propriis praediis, con-currente industria personali, videlicet ex lacte, caseis, ovis etc. penduntur. His *praecognitis* R. Si Constantinus defraudando decimas Ecclesiae aut Parocho damnum notabile intulit, peccavit graviter, teneturque ad restitutionem. Vide *Suar.* tom. 1. de Relig. lib. 1. c. 9. num. 10., *Bellar.* tom. 1. controv. 5. l. 1. c. 25. Praesertim autem gravis obligatio solvendi decimas eruit ex *Trid.* sess. 25. c. 12. de reform.: *Qui vero eas, scilicet decimas, subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur; nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur.* Plura apud Canonistas.

858. Q. IV. Quomodo Constantinus in reliquis peccaverit. R. 1. Si sylvis aut pascuis sive propriae, sive vicinae communitatis, notabile damnum intulit, peccavit graviter, et per se tenetur ad restitutionem. *Ratio* est, quia tota communitas rationabiliter est invita; item nec oppidani, nec cives vicini jure suo cedunt in bonum personae privatae. *Nec refert*, quod Constantinus sit pars communitatis; hoc ipso enim non potest sibi plus appropriare de lignis communibus, nisi quantum debita ad alias partes proportio permittit. *Th. Sanch.* L. 1. consil. c. 5. dub. 1. n. 19. Notabile damnum non censemur inferre, qui subinde in suum usum fascem lignorum scinderet, modo non abscindantur arbores, sed rami. Ita *Henriquez*. Porro

peccasset Constantinus graviter, si boves suos duxisset in hortos vel agros privatorum hominum; restitutio debet desumi ex quantitate damni. Hoc genus peccati rusticis commune est; ideoque non facile dissimulet Confessarius; inde enim nascuntur ingentia damna, quae plebeji plerumque parum curant. Huc etiam pertinent varia damna, quae inferuntur a venatoribus, dum per messes jam albas canibus et equis debacchantur. Maxime vero culpabiles, et restitutioni obnoxii sunt, qui arbusculas in hortis longo labore plantatas ex malitia vel resecant, vel effodiunt: quod peccatum in nonnullis dioecesis merito inter casus reservatos recensetur.

859. Q. V. Quid dicendum de exercitio capiendi alienas columbas. R. cum *Lessio*: Peccat, et quidem graviter, vel leviter pro ratione damni ex frequenti capture orti gravis vel levis, qui alienas columbas capit, quamdiu illae redeundi ad propria columbaria consuetudinem habent; quia tunc vere sunt res alterius. Secus, si redeundi consuetudinem deposuerint; unde si alienae columbae tuas saepe comitentur, et alimenta tuis columbis projecta consumant, propriumque columbarium deserant, tuae fiunt; non tamen licet eas per fraudes, et inusitatibus, multo minus superstitionis modis, alicere. Vide *La Croix* l. c. n. 266. Subinde etiam consuetudo, aut mutua dominorum conventio excusat capientes a furto et restitutione.

860. Porro *resolves* 1. Probabiliter feripetae, qui in sylvis apertis moderate venantur, per se loquendo, non peccant contra justitiam, nec tenentur ad restitutionem. Ita *Vasquez* de restit. c. 5. §. 2. dub. 7. n. 28. *Lugo* tom. 1. d. 6. n. 68., *Dicast.*, *Lessius* L. 2. c. 5. dub. 9. n. 44. existimant, transgressorum prohibitionis, ne quis venetur in sylvis communibus, reum esse peccati tantum venialis, per se loquendo, nisi grave damnum inferat, eoque ferae sint nullius, et sylvae communes. Contrarium sentiunt *Laym.* L. 3. de just. t. 4. c. 1. n. 14., *Haun.*, *Ilsung*, et alii. *Ratio priorum* est, quod Princeps non possit subditos obligare ex justitia, ne moderate venentur; et quamvis concedatur, eum id posse, de facto tamen leges venationem prohibentes videntur mere poenales ex praxi, et communis consuetudine. De restitutione *Palao* p. 7. t. 31. punct. 14. n. 4. cum *Lessio*, *Rebell.* et *Molina* non veretur dicere: Quinimo verisimile est, venantes in locis Principi reservatis ab obligatione restituendi excusari, quia nihil de hac obligatione Princeps curat, contentus tantum ut poenas legibus impositas transgressores deprehensi luant. Dixi tamen *primo*: non peccat contra justitiam; plerumque enim ex aliis causis peccant graviter; tum quia se suasque familias periculo ruinae et infamiae ob gravissimas poenas statutas exponunt; tum quia feripetae venationis dulcedine inescati, non raro ad insidiantes ex jussu Principis venatores potius vita privandos parati sunt, quam ut se capi, et ad statutas poenas trahi patientur; cum tamen Princeps justissimas subinde causas habeat sub gravibus poenis furtivas ejusmodi venationes prohibendi, v. g. ne subditi a suis negotiis domesticis abstrahantur in damnum Reipublicae; item ne sub specie venationis exerceantur latrocinia etc. Potest etiam merito venationis reservatio fieri ob honestam Principis, eique debitam recreationem. Dixi *secundo*: in *sylvis apertis*: si enim sylva sit circumsepta, et ferae ita inclusae, ut moraliter sint in manu Principis, eas capere vel occidere non licet citra injustitiam.

861. 2. Eodem modo non peccat graviter contra justitiam, nec tenetur ad restitutionem, qui pisces capit in fluminibus, licet sint assignata personis particularibus ad certam distantiam, quia prohibitions contra has punctiones communiter censentur esse mere poenales. Peccat autem graviter, et tenetur ad restitutionem, qui pisces capit in aliena piscina, vel

stagno minore, tum quia pisces in tali stagno se habent instar ferarum in vivario, tum quia dominus multis plerumque expensis stagnum comparat, pisces non sine magno labore alibi captos vel emptos immittit: ergo notabile damnum patitur, si quis ex tali stagno pisces capiat.

II. De restitutione ex rebus inventis. *Cyriacus* invenit pretiosum horologium: querit ex familiaribus tantum, an forte perdiderint horologium; iis vero affirmantibus, nunquam se habuisse horologium, laetabundus abit, et vendit illud Judaeo. Paulo post in novellis legit, ut, si quis horologium pretiosum invenerit, illud ad Janitorem Monasterii ad S. Antonium ferat. *Cyriacus* altum silet, contentus peculio a Judaeo accepto. Idem nuper a Christophoro emit agrum pretio vulgari, in quo (nescio qua arte) sciebat latere thesaurum.

862. Q. I. An *Cyriacus* recte processerit. R. Negative. Vide dicta n. 778. Inventor enim tenetur sedulo inquirere in dominum rei, et quidem tunc majore diligentia, si res inventa sit magni pretii, curando (pro cuiuslibet loci consuetudine) ut vel promulgetur e cathedra, vel ut imprimatur in novellis etc., vel denique id faciendo, quod necessarium videtur ad hoc, ut fama rei inventae ad dominum possit pervenire; atqui hoc non fecit *Cyriacus*, id verbis tantum ambiguis, aut quaestione generali, an horologium perdiderint, insinuando: ergo. Secundo, peccavit retinendo pretium; quamprimum enim innotuit, inquiri in horologium pretiosum amissum, debuisse set caute de novo inquirere, an tale horologium quaeratur, quale ipse invenerat (facile enim cuilibet inquirenti non tenetur credere); id cum resciverit ex certis indiciis, tenebatur illud repetere a Judaeo, restituto pretio; et ad constitutum locum deferre. Ratio primi est, quia ut sedulo inquirat in dominum, exigit charitas, quae jubet caveri alterius damno; exigit id ipsum justitia, eoque inventor tollendo rem alienam ex quasi contractu obliget se ad curandum, ut ea reddatur domino; si curare id nolit, debet potius rem relinquere in loco, ut per alium id curetur. Ratio secundi est, quia post illam notitiam incepit rem inventam possidere mala fide.

863. Q. II. An thesaurus ab inventore semper licite retineatur. R. 1. Thesaurus quocumque modo aut loco inventus de jure naturae est inventoris, quia est res domino carens: nomine autem thesauri intelligentur condita ab ignotis dominis tempore vetustiori mobilia (l. un. Cod. de thesauris.) sive vetus depositio pecuniae, aut similis rei, ut de ejus depositione et dominio nulla cognitio seu memoria extet, ut ait *Laymann* L. 3. de Just. t. 1. c. 5. n. 23. Juxta eumdem jure Caesareo sequentia sunt statuta: primo, si thesaurus in fundo proprio inveniatur, totus est inventoris; item si in loco communi, v. g. in via publica, foro, flumine etc. NB. Nisi arte magica quaesitus sit, tunc enim per judicis sententiam cedit fisco in poenam criminis. Secundo, si in fundo alieno alicujus privati hominis casu inveniatur, v. g. a mercenario conducto, ut fodiat in fundo tuo alia, quam thesauri quaerendi causa, tunc thesaurus partim ad inventorem, partim ad dominum fundi pertinet, et quidem ante judicis sententiam, ut docent *Covarr.*, *Molina*, *Lessius*, *Laym.* l. c. quia haec constitutio non est poenalis, sed secundum aequitatem naturalem lata est; ergo in conscientia videtur obligare ante sententiam judicis. Tertio, si vero de industria in fundo alieno quaesitus inveniatur sine consensu domini, totus est domini saltem post sententiam judicis, ita ut quoad dimidiad saltem partem sit obligatio in conscientia illam domino tradendi, eoque haec lex videatur esse poenalis quoad unam partem, ut ait *Laym.* l. c. cum *Less.* et *Rebell.* Quarto, si denique non casu, sed cum consensu domini fodiat quis in fundo alieno,

thesaurus est vel solius inventoris, vel domini, vel utriusque pro ratione pacti cum domino initi.

864. Porro *adverte*. Non quaelibet inventio notabilis summae pecuniae debet dici inventio thesauri, maxime si sint monetae novae, nec depositio sit in profundorem terrae partem aut locum ab oculis hominum remotiorem. Hoc casu, si pecunia recentius cusa in loco satis aperto inveniatur, tenetur inventor sedulo inquirere in dominum, juxta dicta n. praeced. Vide *Burg.* cent. 2. cas. 1. et cent. 1. cas. 68.

865. Q. III. An Cyriacus potuerit tuta conscientia emere agrum a Christophoro pretio vulgari. R. Probabilius *affirmative*. Ita *Sotus, Navarr.* in Man. c. 17. num. 175. *Lessius, Schmalzgrub.* et alii; quia pretium vulgare respectu hujus est justum, et plus dare non tenetur; justum enim pretium non sumitur ex majori utilitate, sed ex communi hominum aestimatione; atqui vulgare pretium communis aestimatio judicat justum: ergo. *Confirm.* Thesaurus reconditus non est fructus fundi, nec pertinet ad aliquius dominium, antequam eruatur; erutus autem a domino fundi, eidem mox acquiritur: ergo cum emptor post traditionem dominus fundi existat, jus habet et eruendi, et dominium thesauri sibi acquirendi. Ita *Laym.* l. c.

III. De lusu. *Cunibertus pictis foliis ludendi peritissimus et avidissimus varios innocentes adolescentes seducit, aliquoties lucrum iis fraudulenter permittens, postea ex arte ludens, divites dimittit inanes.*

866. Q. I. Quid sit lusus, et quae conditiones requirantur, ut ludens possit licite rem suam lusui exponere. R. ad *primum*. Lusus juxta *Lessium* est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque depositus. Hi contractus secundum se sunt licti, et pertinent ad virtutem Eutrapeliae pro recreando animo, dummodo non fiant modis prohibitis, et absit periculum blasphemiae, perjurii, rixarum, furti, scandali etc.

867. R. ad *secundum*. Prima conditio est, ut ludens possit alienare rem, quam lusui exponit; alias enim, invito domino, exponeret rem alienam, cuius alter colludens non potest fieri dominus: ergo nec ipse poterit juste acquirere rem colludentis; alias conditio esset inaequalis, nec alter censemur consentire hoc modo. Ideoque uxor, nisi habeat bona paraphernalia etc., filius, nisi habeat propria, non possunt plus exponere, quam maritus vel pater expresse vel tacite concedit; tacite autem censemur concedere, quantum ejusdem conditionis foeminis vel filiis concedi solet.

868. Secunda conditio. Ut nemo injusto metu, vi, vel fraude cogatur ludere. Ideoque juxta probabilem is, qui injuste pertrahit alterum ad ludendum, tenetur ei restituere, quod lucratus est; quia sicut alter ludit, ita et perdit involuntarie, vel potius perdit per injuriam, quam patitur: secus si precibus aut suasu pertrahatur; tunc enim censemur consentire. Coactus tamen ad lusum, si quid lucretur, non tenetur illud restituere, quia ex sua parte nulla est injustitia. Vide *Sanch.*, *Less.* et alios.

869. Tertia conditio. Ut a lusu absit omnis fraus et dolus pugnans contra regulas hujus vel illius lusus, quia aliter non censemur alter inire hunc contractum, nisi servatis iis, quae constituunt hunc vel illum lusum. Aliquis tamen accidentalis dolus, vel potius astutia non tollit hunc contractum, v. g. quando simulatas, te habere deteriores chartas, vel si simules metum, ut alter sponcionem augeat etc.

870. Quarta conditio. Ut sit aequale periculum perdendi et lucrandi inter ludentes, vel aequalis peritia et pretium. Ideo qui certo scit, se semper victurum, nec ludere licite potest cum eo, quem scit esse ludendi imperitum, nec retinere lucrum; quia tunc nimia est inter ludentes inaequa-

itas, quam non patitur ratio lusus: secus si tantum probabiliter credat, se victurum. Si tamen ludendi imperitior scias alterius peritiam, et nihilominus provokes illum ad ludendum, victor non tenetur tibi ad restitutio- nem; tibi enim volenti non fit injuria, et sponte transfers dominium pecuniae tuae in victorem.

871. Ex his facile *resolves* casum propositum. Cunibertus seducendo alios ad crebriores lusus pro ratione damni, et dispendii temporis peccavit. Si abfuerint conditiones praedictae, tenetur ad restitutio- nem lucri. Sed quid, si adfuerint dictae conditiones, lusus vero fuerit *prohibitus*. R. Victor ex eo praecise non tenetur restituere, quia ludentium pactum manet, ut qui vicerit, rem sibi lucrificat, nisi positiva lege etiam hoc pac- tum irritum sit. *Sotus, Lessius* et alii.

IV. De impediente alterius bonum. *Cyprianus audit Cyrrillum haere- dem esse institutum a Cyriaco; hinc rogando et consulendo testatorem eo inducit, ut alium scribat haeredem, eoqueod Cyillus non aequa indigeat haereditate.*

872. Q. I. An teneatur ad restitutio- nem, qui alterum impedit a consecutione alicujus boni. R. 1. Qui alium rationabiliter invitum impedit a consecutione boni, quod ei debebatur ex justitia, peccat contra justitiam, et tenetur ad restitutio- nem, sive ex parte modi impediendi interveniat vis aut dolus, mendacium, detractio, sive non; quia violat jus, quod alter habebat in re, vel ad rem; est enim causa efficax, ut alter non accipiat id, quod suum erat, aut sibi debebatur. Sic qui impedit, vel removet aliquem a beneficio Ecclesiastico propter indebitam causam, ad quod ipsi jus quae- situm vel perfectum per collationem, confirmationem, sive imperfectum per legitimam electionem, praesentationem etc. compensare ei debet damnum illatum. S. Thomas 2. 2. quaest. 62. art. 2. ad 4., Laymann L. 3. de Just. t. 2. c. 7. num. 1.

873. R. 2. Si vero bonum illud non debebatur ex justitia, ut eleemo- syna, beneficium, vel aliud donum gratuitum, et quis solo consilio, preci- bus aut dono *sine vi, vel fraude* impedit eum a consecutione illius, non tenetur ad restitutio- nem. Ratio est, quia sic non laeditur alterius jus, quod supponitur nec in re, nec ad rem habuisse. *Sotus, Navarr.*, *Molina*. Ideo- que in casu posito Cyprianus non tenetur ad restitutio- nem; cum enim te- stator Cyriacus sine injuria voluntatem suam et testamentum mutare pos- sit; nec Cyprianus intulit injuriam per hoc, quod ei consilio vel precibus ex prudenti ratione auctor fuerit, ut voluntatem mutet. Sed quid, si id fecisset Cyprianus ex odio et animo nocendi. R. Peccasset contra charita- tem, sed non contra justitiam; jus enim non violatur per pravam intentionem, sed per actionem externam contra jus positam; per animum nocendi peccatur contra charitatem. R. 3. Qui vi, ac fraude, mendacio, detractione alterum a consecutione talis boni impedit, is damnum compensare debet arbitrio viri prudentis juxta certitudinem vel probabilitatem, qua ille tale bonum alias assecuturus fuisse existimat. Ita *Laym.* l. c. n. 3. Ratio est, quia licet talis non habeat jus ad bonum indebitum, habet tamen jus, ne vi, vel fraude, aut detractione impediatur boni alias indebiti.

874. Ex his porro *resolves* I. Qui leves alterius defectus exaggerando eum impedit a consecutione boni indebiti, si non exaggeret per mendacia, non tenetur ad restitutio- nem, quia non violat jus alterius saltem graviter. II. Qui a beneficii consecutione impedit dignum, ut illud conferatur digniori, non tenetur ad restitutio- nem, saltem si sine fraude, vel vi impedit, quia ille non habet jus, ut praferatur digniori.